

بررسی ۱۰ ساله موارد ثبت شده حیوان گزیدگی در مراجعین به مرکز بهداشتی درمانی نیکوپور یزد

میرزا محمود حبیبی^۱ - محمدحسین دهقانی^۲ - فرخ لقا ثروت^۳

چکیده

علیرغم پیشرفتهای وسیعی که در علم پزشکی در خصوص بیماریهای مشترک انسان و دام صورت گرفته است ولی همچنان این بیماریها با میزان ابتلای زیاد و خسارات شدید در جهان، جان صدها انسان را می گیرد که در این میان به بیماریهای ناشی از حیوان گزیدگی می توان اشاره نمود زیرا به عنوان بعنوان یک معضل در جهان و کشور ایران وجود دارد و از مهمترین بیماریهای ایجاد شده در اثر حیوان گزیدگی هاری می باشد. این تحقیق با هدف بررسی ۱۰ سال موارد ثبت شده حیوان گزیدگی در مراجعین به مرکز بهداشتی درمانی نیکوپور شهر یزد (۱۳۶۹ تا ۱۳۷۸) انجام گرفت. این مطالعه از نوع توصیفی و به روش مقطعی انجام شده است نمونه ها به روش سرشماری از کلیه پرونده های موجود در مرکز بهداشتی جمع آوری گردید. در این مطالعه مجموعاً ۴۱۶ مورد پرونده افراد حیوان گزیده بررسی شده که از نظر جنس ۸۹/۲٪ مرد و ۱۰/۸٪ آنها زن بوده اند. بیشترین فراوانی حیوان گزیدگی بر حسب شغل در محصلین و مشاغل آزاد بوده است (با مجموع ۵۳/۴٪) هم چنین بیشترین حیوان گزیدگی در هر دو جنس توسط سگ می باشد. بیشترین عضو گزیده شده در کل مربوط به دست و ۱۷۷ مورد (۴۲/۵٪) بوده است. پوشش واکسیناسیون هاری در این افراد ۹۹/۵٪ بوده که در ۴۰۴ مورد (۹۷/۱٪)، نحوه انجام واکسیناسیون بصورت ناقص می باشد تنها در ۱۲ مورد (۲/۹٪) واکسیناسیون کامل گزارش شده است. و استفاده از سرم یا آنتی توکسین کزاز جهت درمان حدود ۳۵/۸٪ می باشد. و در مجموع این گزیدگیها ۳۶۸ مورد (۸۸/۵٪) از صابون جهت شستشو استفاده کرده بودند و در بین معالجات مقدماتی جهت درمان، بعد از واکسن است بالاترین پوشش را داشته است، صابون ۸۸/۵٪ و دارو ۶۷/۵٪، سرم ۳۵/۸٪ و آنتی بیوتیک ۱۶٪ را به خود اختصاص داده است. بیشترین محل استراحت (۹۴/۵٪) درمان در منزل بوده است.

واژه های کلیدی: حیوان گزیدگی، هاری، انسان، یزد

مقدمه

بیماریهای ناشی از حیوان گزیدگی با وجود پیشرفتهای گسترده ای که در بخش بهداشت در ایران انجام شده است هنوز

به عنوان یک معضل در جامعه به چشم می خورد. بر اساس آخرین گزارشها از مراکز استانها در سال ۱۳۷۴ موارد گزیدگی انسان توسط حیوانات رو به افزایش است، که در این میان استان اردبیل با بالاترین بروز و استان یزد با کمترین بروز (۶۶-۱۱ درصد هزار نفر جمعیت) در بین استانهای کشور قرار

۱ و ۲- عضو هیأت علمی دانشکده بهداشت

۳- کارشناس بهداشت عمومی دانشکده بهداشت

دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی - درمانی شهید صدوقی یزد

موجود در مرکز بهداشتی درمانی نیکوپور، بصورت سرشماری بررسی گردید و اطلاعات در پرسشنامه ای که بر مبنای اهداف و اطلاعات موجود تهیه شده بود، ثبت گردید. این اطلاعات بعد از کدبندی در محیط نرم افزار SPSS-win به کامپیوتر داده شد و جداول توزیع فراوانی و آزمونهای مربوطه در همین محیط تهیه گردید متغیرهای مورد بررسی شامل سن، جنس، شغل افراد، وسعت جراحات، وضعیت گزیدگی، اعضای گزیده شده، نوع حیوان گزیده، محل استراحت جهت درمان، پوشش واکسن هاری، استفاده از صابون پس از گزیدگی و میزان استفاده از آنتی بیوتیک می باشد^(۵). منظور از پوشش کامل واکسیناسیون هاری در این تحقیق، تزریق نوبت واکسن در روزهای صفر، ۷، ۱۴ و ۳۰ بصورت عضلانی می باشد که کمتر از ۵ نوبت تزریق به عنوان واکسیناسیون ناقص تلقی شده است.

نتایج

در این مطالعه در مجموع تعداد حیوان گزیدگی ۴۱۶ مورد به ثبت رسیده ولی تلفات جانی گزارش نشده است از این تعداد ۳۷۱ نفر (۸۹/۲٪) مرد و ۴۵ نفر (۱۰/۸٪) زن می باشند بیشترین عامل حیوان گزیدگی مربوط به سگها می باشد با ۳۳۱ مورد (۷۹/۲٪) و بعد از آن گربه با ۵۰ مورد (۱۲٪) و کمترین حیوان گزیدگی مربوط به گاو می باشد ۰/۲٪. بیشترین موارد حیوان گزیدگی در گاو سن ۱-۱۹ سال با تعداد ۱۲۲ مورد (۲۹/۳٪) می باشد و در تمام گروههای سنی بیشترین گزیدگی مربوط به سگ است (جدول ۱).

گرفته اند^(۱). بررسیهای انجام شده در استانها نشان می دهد که ۸۵٪ از موارد گاز گرفتگی انسان، توسط سگ ها می باشد. تعداد موارد حیوان گزیدگی انسان در سال ۱۳۷۴ در ایران ۵۱۹۶۹ مورد بوده است که تنها ۸ مورد به بیماری هاری مبتلا و فوت نموده اند که عمدتاً کسانی بوده اند که به علت عدم آگاهی و سهل انگاری به مراکز بهداشتی درمانی مراجعه نکرده بودند بر طبق آمار منتشره سازمان بهداشت جهانی، ۴۰۷ مورد بیماری هاری انسانی در سال ۱۹۷۳ در سطح جهان اتفاق افتاده است^(۲،۱). سگها ناقلین اصلی هاری شهری هستند. عفونت از طریق گزیدگی، از سگ به سگ و از سگ به انسان و حیوانات اهلی انتقال می یابد. باید در نظر داشت که تمامی سگ های هاری، ویروس هاری را در بزاق دفع می کنند و نیز در گاز گرفتگی صورت سردن یا دستها، مخاطره ابتلا به عفونت بیشتر از گزش نواحی تحتانی بدن و پاها می باشد. بعد از گاز گرفتگی توسط سگ که بیشتر در صحرای گربه به خود اختصاص داده است، گربه در ردیف دوم قرار دارد که می توان بیماری مهم منتقله از این حیوان را خراش پنجه گربه توکسوپلاسموز نام برد^(۳،۲).

روش بررسی

این مطالعه با هدف تعیین موارد ثبت شده حیوان گزیدگی در طی ۱۰ سال از مراجعین به مرکز بهداشتی درمانی نیکوپور شهر یزد (۱۳۶۹-۱۳۷۸) انجام گرفت. نوع مطالعه توصیفی و به روش مقطعی انجام شده است. در این بررسی کلیه پرونده های

جدول ۱: توزیع فراوانی انواع حیوان گزیدگی بر حسب گروههای سنی

حیوانات سن	سگ		گربه		میمون		الاغ		روپاه		گاو		سایر		جمع	
	تعداد	%	تعداد	%	تعداد	%	تعداد	%	تعداد	%	تعداد	%	تعداد	%	تعداد	%
۰-۹	۴۳	۷۲/۹	۱۰	۱۶/۹	۳	۵/۱	۲	۳/۴	۰	۰	۰	۰	۱	۱/۷	۵۹	۱۴/۲
۱۰-۱۹	۱۰۵	۸۶/۱	۹	۷/۴	۲	۱/۶	۱	۰/۸	۲	۱/۶	۰	۰	۳	۲/۵	۱۲۲	۲۹/۳
۲۰-۲۹	۷۰	۹۲/۱	۵	۶/۶	۰	۰	۰	۰	۱	۱/۳	۰	۰	۰	۰	۷۶	۱۸/۳
۳۰-۳۹	۴۹	۸۰/۳	۸	۱۳/۱	۰	۰	۰	۰	۱	۱/۶	۱	۱/۶	۲	۳/۳	۶۱	۱۴/۷
۴۰ و بیشتر	۶۴	۶۵/۳	۱۸	۱۸/۴	۲	۱۱/۲	۱۱	۱۱/۲	۰	۰	۰	۰	۳	۳/۱	۹۸	۲۳/۶
جمع	۳۳۱	۷۹/۶	۵۰	۱۲	۷	۱/۷	۱۴	۳/۴	۴	۱	۱	۰/۲	۹	۲/۲	۴۱۶	۱۰۰

واکسیناسیون کامل گزارش شده است. استفاده از سرم یا آنتاوتوکسین کزاز جهت درمان در حدود ۳۵/۸٪ موارد گزارش شده است. بیشترین وسعت جراحات بر حسب نوع حیوان مربوط به گزیدگی توسط سگ با وسعت ۷-۴ mm بوده است (۳۲/۵٪). در مجموع گزیدگی ها ۳۶۸ مورد (۸۸/۵٪) از صابون جهت شستشو استفاده کرده اند در بین معالجات مقدماتی جهت درمان (صابون، دارو، آنتی بیوتیک، سرم، واکسن) بعد از واکسن که بالاترین پوشش را داشته است صابون ۸۸/۵٪، دارو ۶۷/۵٪، سرم ۳۵/۸٪ و آنتی بیوتیک ۱۶٪ را به خود اختصاص داده اند. محل استراحت جهت درمان در اکثر موارد (۹۴/۵٪) در منزل بوده است ولی با افزایش تعداد جراحات درصد بستری شدن در بیمارستان بیشتر شده است. برای مثال در مواردی با جراحات بالای ۱۰ عدد ۱۸/۸ درصد موارد در بیمارستان بستری شده اند. در مورد کیفیت جراحی ایجاد شده نتایج نشان می دهد که ۹۱ مورد (۴۵/۹٪) دارای جراحی سطحی و ۶۱ مورد (۱۴/۷٪) دارای جراحی عمقی و ۱۶۴ مورد (۳۹/۴٪) هر دو نوع جراحی را داشته اند که با توجه به جراحی عمقی درصد بستری شدن در بیمارستان نیز بیشتر بوده است.

جدول (۲) فراوانی حیوان گزیدگی را بر حسب شغل نشان می دهد که بیشترین فراوانی حیوان گزیدگی مربوط به شغل های محصل و آزاد بوده است با مجموع ۵۳/۴٪، و کمترین موارد مربوط به شغل دامپزشکی با ۱ مورد (۰/۲٪) می باشد و در تمام گروه های شغلی نیز بیشترین گزیدگی مربوط به سگ بوده است. جدول (۳) توزیع فراوانی حیوان گزیدگی را بر حسب جنس نشان می دهد که موارد گزیدگی توسط سگ در هر دو جنس بیشتر بوده است و بعد از سگ، گربه دومین حیوان گزیده می باشد. که میزان گزیدگی توسط گربه در زنها بیشتر است (۲۶/۷٪). وضعیت گزیدگی نشان می دهد که ۱۶۸ مورد گزیدگیها (۴۸/۶٪) از روی لباس و ۱۶۸ مورد (۴۸/۶٪) در سطحی باز بدن بوده است و بیشترین عضو گزیده شده در موارد مربوط به دست با ۱۷۷ مورد (۴۲/۵٪) و بعد از آن پا با تعداد ۱۶۱ مورد (۳۴/۶٪) می باشد و گزیدگی در ناحیه گردن هیچ موردی مشاهده نشده است. پوشش واکسیناسیون هاری در این بیماران (۹۹/۵٪) بوده است که در ۴۰۴ مورد (۹۷/۱٪) نحو انجام واکسیناسیون به صورت ناقص بوده است و در ۱۲ مورد (۲/۹٪)

جدول ۲: توزیع فراوانی انواع حیوان گزیدگی بر حسب جنس

حیوانات	سگ		گربه		میمون		الغ		بویا		گاو		سایر		جمع	
	تعداد	%	تعداد	%	تعداد	%	تعداد	%	تعداد	%	تعداد	%	تعداد	%	تعداد	%
بدون شغل	۲۱	۷۲/۴	۵	۱۷/۲	۲	۶/۹	۱	۳/۴	-	-	-	-	-	-	۲۹	۷
دامپزشک	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	۱	۱۰۰	-	-	۱	۰/۲
کارگر	۴۱	۸۳/۷	۶	۱۲/۲	-	-	-	-	۲	۱/۸	-	-	۱	۲	۴۹	۱۱/۸
راننده	۱۸	۹۴/۷	۱	۵/۳	-	-	-	-	-	-	-	-	-	۱۹	۴/۶	
کشاورز	۱۷	۶۰/۷	-	-	-	-	۱۰	۳۵/۷	-	-	-	-	۱	۳/۶	۲۸	۶/۷
محصل	۹۱	۷۹/۸	۱۲	۱۰/۵	۳	۲/۶	۲	۱/۸	۲	۱/۸	۱/۸	-	۴	۳/۵	۱۴۴	۲۷/۴
آزاد	۹۸	۹۰/۷	۷	۶/۵	۱	۰/۹	-	-	۱	۰/۹	-	-	۱	۰/۹	۱۰۸	۲۶
کارمند	۱۴	۶۳/۶	۸	۳۶/۴	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	۲۲	۵/۳
خانه دار	۱۴	۵۳/۸	۸	۳۰/۸	۱	۳/۸	-	-	-	-	-	-	۲	۷/۷	۲۶	۶/۳
سایر	۱۷	۸۵	۳	۱۵	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	۲۰	۴/۸
جمع	۳۳۱	۷۹/۶	۵۰	۱۲	۷	۱/۲	۱۴	۳/۴	۴	۱	۱	۰/۲	۹	۲/۲	۴۱۶	۱۰۰

جدول ۳: توزیع فراوانی انواع حیوان گزیدگی بر حسب شغل

حیوانات	سگ		گره		میمون		الاغ		روباه		گاو		سایر		جمع	
	تعداد	%	تعداد	%	تعداد	%	تعداد	%	تعداد	%	تعداد	%	تعداد	%	تعداد	%
مرد	۳۰۳	۸۱/۷	۳۸	۱۰/۲	۵	۱/۳	۱۳	۳/۵	۴	۱/۱	۱	۰/۳	۷	۱/۹	۳۷۱	۸۹/۲
زن	۲۸	۶۲/۲	۱۲	۲۶/۷	۲	۴/۴	۱	۲/۲	۰	۰	۰	۰	۲	۴/۴	۴۵	۱۰/۸
جمع	۳۳۱	۷۹/۶	۵۰	۱۲	۷	۱/۷	۱۴	۳/۴	۴	۱	۱	۰/۲	۹	۲/۲	۴۱۶	۱۰۰

بحث

در این مطالعه تعداد مردان دچار حیوان گزیدگی نزدیک به ۹ برابر زنها بوده اند که احتمالاً دلیل اصلی آن در رابطه با شغل افراد می باشد که تماس مستقیم و بیشتری با حیوان مرتعی دارند مانند چوپانان، کشاورزان و حتی کارگران و از نظر سن و شغل در محصلین پسر موارد زیاد بوده است که می توان دلیل آنرا آزار دادن حیوان و خوی حیوان تلقی نمود. در این مطالعه ۷۰/۳٪ موارد گزیدگی مربوط به سگ بوده است که با مطالعه ای که در سال ۱۳۷۴ در سطح کشور انجام شده است موارد حیوان گزیدگی توسط سگها بیشترین موارد گزارش شده است (۸۵٪). عمده‌ترین بیماری با رابطه با بیماری هاری نیز سگها خطرناکترین مخزن بیماری به حساب می آیند. زیرا متجاوز از ۹۹٪ هاری در انسان و ۹۵ درصد از اقدامات پیشگیری بعد از گزیدگی مشکوک به هاری، در رابطه با آنها انجام شده است^(۱). در این مطالعه دومین علت حیوان گزیدگی مربوط به گربه بوده است که نتایج تحقیقات دیگر نیز بهمین صورت می باشد^(۱).

Archive of SID

منابع

- ۱- گزارشات مرکز ملی آمار مبارزه با بیماریهای عفونی ایران ، سال ۱۳۷۴
 - ۲- ان . آکا ، پدرو . زیفرس ، بوریس . «زئونوزها و بیماریهای قابل انتقال مشترک انسان و حیوانات» دکتر اسمعیل ذوقی . چاپ اول ، انتشارات بخش فرهنگی دفتر مرکزی جهاد دانشگاهی . ص ۵۱۹ و ۵۲۰ .
 - ۳- خواجهی ، فاطمه . «هاری همچنان انسانها را به کام مرگ می برد» . مجله بهداشت جهان . بهار ۱۳۶۵ .
 - ۴- مازنر . جودیت . س . «اصول اپیدمیولوژی» . دکتر حسین ملک افصلی ، کیومرث ناصری ، مرکز نشر دانشگاهی ، تهران ، چاپ چهارم ، ۱۳۷۱ .
 - ۵- دفاتر ثبت حیوان گزیده ملی در مرکز بهداشتی درمانی شهر یزد .
- 6-Blanco. D.J. Mad dog . World Health Organization , Jun 1985 ; 22-23.

Archive of SID